

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-4-16-9>

Тимошко Павло Володимирович,

здобувач

(Науково-дослідний інститут публічного права, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4207-4095>

СУБ'ЄКТИ ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

У статті виокремлено суб'єктів спеціального слідчого експерименту, до яких віднесено безпосередніх та опосередкованих суб'єктів. Зазначено, що до безпосередніх суб'єктів спеціального слідчого експерименту належать: прокурор, функції якого під час проведення спеціального слідчого експерименту значно ширші, ніж функції проведення інших НСРД у досудовому розслідуванні; слідчий, компетенція якого стосовно проведення спеціального слідчого експерименту значно вужча, ніж під час проведення інших НСРД у досудовому розслідуванні; оперативні підрозділи, які уповноважені проводити спеціальний слідчий експеримент, виконують такі функції: організаційні (зокрема, надання завдання для проведення забезпечувальних НСРД спеціалізованим оперативним підрозділам); виконавчі (виконання доручення слідчого, вказівок щодо проведення спеціального слідчого експерименту); тактичні (безпосереднє проведення спеціального слідчого експерименту). До опосередкованих суб'єктів спеціального слідчого експерименту віднесено залучених осіб, які за функціями під час проведення спеціального слідчого експерименту розподілені на такі категорії, як: конфіденти; особи, які звернулися до правоохоронного органу із заявою про неправомірні дії стосовно них; особи, які беруть участь у спеціальному слідчому експерименті, безпосередньо випробовуючи дійсні наміри об'єкта спеціального слідчого експерименту.

Ключові слова: спеціальний слідчий експеримент, суб'єкти проведення, безпосередні, опосередковані, повноваження.

Постановка проблеми. Досліджуючи організацію спеціального слідчого експерименту, неможливо оминути такий елемент, як розстановка сил та засобів для його проведення. Особливості організації спеціального слідчого експерименту як форми контролю за вчиненням злочину зумовили виокремлення на базі цього загального елементу організації діяльності двох відносно самостійних елементів організації спеціального слідчого експерименту, зокрема суб'єктів проведення спеціального слідчого експерименту та взаємодію між ними. Виокремлення такого елементу обґрунтовано тим фактом, що у ході здійснення правоохоронної діяльності виникають ситуації, за яких попередження та розкриття злочину можливе лише у разі, якщо підрозділи, які ведуть оперативно-розшукову діяльність чи здійснюють досудове розслідування злочину, або особи, які на добровільних засадах залучені уповноваженими державними органами до конфіденційного співробітництва, беруть безпосередню участь у діях, спрямованих на його підготовку та вчинення, контролюючи таким чином перебіг подій [1, с. 129]. Якраз цей фактор прямо стосується організації спеціального слідчого експерименту, і саме особливостей суб'єктів його проведення. Разом із тим у процесі проведення спеціального слідчого експерименту залучається низка осіб, які за завданням

оперативних підрозділів практично вчинюють дії, що кваліфікуються як злочинні у випадку вчинення їх поза контролем та відповідних дозволів. Оперативні підрозділи також виконують не зовсім притаманні їм функції, практично організовуючи такі дії. Прокурор має низку повноважень у процесі проведення контролю за вчиненням злочину, що відрізняються від повноважень у процесі проведення інших НСРД. Тому питання реалізації повноважень суб'єктами спеціального слідчого експерименту у процесі забезпечення його проведення потребує теоретичної розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями досліджено на монографічному рівні: процес участі оперативних підрозділів у проведенні НСРД (С.Р. Тагієв [2]); правові засади використання результатів ОРД і під час проведення НСРД (М.А. Погорецький [3]). В.В. Комашко зазначає, що суб'єктами його проведення можуть бути: слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи ОВС органів безпеки, НАБУ, ДБР, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, які проводять негласні слідчі (розшукові) дії за письмовим дорученням слідчого, про-

курора, який здійснює нагляд за додержанням законів слідчими під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва [1, с. 131–132]. А.А. Коваль взагалі віднесла захисника до суб'єктів проведення НСРД, обґрунтовуючи свою думку тим, що, оскільки відповідно до положення ч. 3 ст. 93 КПК України стороні захисту надано право звертатися до слідчого, прокурора з клопотанням про проведення НСРД, то є можливість віднесення захисника до суб'єктів їх проведення. Авторка твердо не віднесла таких осіб до суб'єктів НСРД, тільки з причини, що положення ст.ст. 93 та 246 КПК України не встановлюють порядок подачі відповідних клопотань про проведення НСРД чи будь-який інший спосіб ініціювання їх проведення, що не забезпечує можливості захисника брати участь в їх організації [4, с. 320–321].

Тобто частина з науковців розглядали суб'єктів взагалі НСРД на підставі тільки чинних нормативних актів, а інша – лише дотично, у контексті організації контролю за вчиненням злочину. Проблеми визначення суб'єктів спеціального слідчого експерименту, реалізації ним своїх повноважень у процесі забезпечення проведення спеціального слідчого експерименту практично не досліджувалися.

Мета статті – виокремити суб'єктів спеціального слідчого експерименту та завдання, які вони виконують у процесі проведення спеціального слідчого експерименту.

Виклад основного матеріалу. До суб'єктів спеціального слідчого експерименту належить як низка «традиційних» суб'єктів, так і такі, які не належать до суб'єктів та не використовуються (не задіюються) у процесі проведення інших НСРД.

Прокурор, хоча безпосередньо не проводить спеціальний слідчий експеримент (права самостійного проведення НСРД прокурором вітчизняний законодавець не передбачає (п. 4 ч. 2 ст. 36, ч. 6 ст. 246 КПК України) [5], але однозначно є його суб'єктом, оскільки здійснює низку функцій, без яких проведення спеціального слідчого експерименту взагалі неможливе. Хоча у спеціальній науковій літературі підкреслюється, що на стадіях досудового слідства прокурор виступає у двох іпостасях: з одного боку, як охоронець законності, а з іншого – як орган переслідування осіб, що вчинили злочин [6, с. 15], але, на нашу думку, його функції (саме як суб'єкта спеціального слідчого експерименту) набагато ширші. Слід відзначити, що процесуальне керівництво досудовим розслідуванням доцільно розуміти як один із засобів реалізації прокурором функції нагляду за додержанням законів органами, що здійснюють досудове розслідування. Але в цих поняттях є певна різниця, яка полягає у наглядових повноваженнях прокурора, які, з одного боку, забезпечують відповідність кримінальної процесуальної діяльності органів досудового розслідування завданням кримінального провадження, а з іншого боку, забезпечують додержання вимог закону в кримінальному провадженні [7, с. 71]. Виконання функцій прокурором під час проведення спеціального слідчого експерименту має певні напрями: прокурорський нагляд за додержанням законів у досудовому розслідуванні (реалізується здебільшого прокурором вищого рівня – керівником органу прокуратури); процесуальне керівництво (забезпечується прокурором, який здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні – процесуальним керівником); прийняття рішень (дозволу) про проведення контролю за вчиненням злочину (зокрема, спеціального слідчого

експерименту); прокурорський нагляд за додержанням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність (у тому числі й тими, які за дорученням проводять спеціальний слідчий експеримент, а за завданням – інші забезпечувальні НСРД та ОРЗ). Зрозуміло, що всі ці функції можуть виконувати працівники прокуратури, що обіймають різні посади. Зокрема, суб'єктом прийняття процесуального рішення щодо проведення всіх НСРД, відповідно до ч. 4 ст. 246, ч. 7 ст. 271 та п. 9 ч. 2 ст. 36 КПК [5], є прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва цим досудовим розслідуванням. Але у контексті прийняття процесуального рішення щодо проведення контролю за вчиненням злочину (зокрема, спеціального слідчого експерименту) особи, що перелічені у п. 15 ч. 1 ст. 3 КПК України, а також керівники органу прокуратури (п. 9 ч. 1 ст. 3 КПК України), що уповноважені приймати рішення про проведення спеціального слідчого експерименту. Зазначені функції «розпорознені» у різних нормах КПК України (а частково також у підзаконних нормативних актах, які регламентують участь прокуратури у кримінальному провадженні та проведенні НСРД) [5]. Тож з метою визначення функцій прокурора під час проведення спеціального слідчого експерименту ми здійснили категоріальну класифікацію зазначених функцій, а саме:

– дозвільні: прийняття рішення про проведення спеціального слідчого експерименту; погодження постанов слідчого про проведення забезпечувальних НСРД у процесі спеціального слідчого експерименту; заборона проведення або припинення проведення спеціального слідчого експерименту;

– розпорядчі: надання вказівок слідчому щодо проведення спеціального слідчого експерименту; доручення проведення забезпечувальних НСРД оперативним підрозділам; надання вказівки слідчому (детективу) щодо збирання додаткових доказів для обґрунтування клопотання щодо проведення забезпечувальних НСРД [8, с. 159]; прийняття рішення про розкриття справжніх відомостей про особу, яка брала участь у проведенні спеціального слідчого експерименту, обставини виготовлення речей чи документів [9, с. 146–147].

– організаційні: налагодження взаємодії слідчого з іншими суб'єктами спеціального слідчого експерименту з метою ефективності його проведення; надання вказівок щодо проведення в установленій прокурором строк спеціального слідчого експерименту; продовження строку проведення ССЄ, який проводився попередньо за рішенням прокурора; передача інформації, одержаної внаслідок проведення спеціального слідчого експерименту та забезпечувальних НСРД;

– контрольні: погодження або відмовлення у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення НСРД; контроль встановленого прокурором строку спеціального слідчого експерименту; контроль своєчасності і законності прийняття органами досудового розслідування процесуальних рішень, отримання доказів з підстав та у порядку, що передбачений КПК України, дотримання правил їхньої належності та допустимості [10, с. 45]; перевірка підстав, мети проведення спеціального слідчого експерименту; контроль процесу знищення відомостей, речей та документів, що отримані в результаті НСРД;

– виконавчі: самостійно подавати слідчому судді клопотання про проведення спеціального слідчого експерименту (у випадку коли воно пов'язано з тимчасовим обмеженням конституційних прав громадян); звернен-

ня з клопотанням про продовження строку проведення НС(Р)Д; звернення до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування; особисте письмове повідомлення про тимчасове обмеження конституційних прав осіб під час проведення спеціального слідчого експерименту;

– тактичні: участь у проведенні НСРД, клопотання або доручення на проведення яких прокурором було попередньо погоджено чи надано; прийняття рішення про використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів під час проведення спеціального слідчого експерименту; прийняття рішення та використання результатів спеціального слідчого експерименту у кримінальному провадженні; вжиття заходів щодо збереження отриманих під час проведення спеціального слідчого експерименту речей і документів, які прокурор планує використовувати у кримінальному провадженні; забезпечення зберігання інформації, яку прокурор планує використати під час судового розгляду як доказ; фіксація та викладання обставин, які свідчать про відсутність під час спеціального слідчого експерименту провокування особи на вчинення злочину; зазначення факту застосування спеціальних імітаційних засобів.

Наступним суб'єктом спеціального слідчого експерименту є слідчий, компетенція якого стосовно проведення спеціального слідчого експерименту значно вужча, ніж під час проведення інших НСРД. Але з огляду на необхідність також проведення забезпечувальних НСРД, він має низку процесуальних повноважень, під час реалізації яких виконує такі функції:

– розпорядчі: визначення суб'єкта, якому надається доручення – конкретний уповноважений оперативний підрозділ; прийняття рішення про залучення інших осіб для проведення спеціального слідчого експерименту; винесення постанови про спостереження за особою до постановлення ухвали слідчого судді у випадку, передбаченому ч. 1 ст. 250 КПК України [5]; залучення осіб, з якими встановлено конфіденційне співробітництво до проведення спеціального слідчого експерименту;

– організаційні: визначення мети спеціального слідчого експерименту та кожної забезпечувальної НСРД; визначення змісту доручення; прийняття рішення про проведення забезпечувальних НСРД; проведення забезпечувальних НСРД; надання доручення для проведення спеціального слідчого експерименту та забезпечувальних НСРД уповноваженим оперативним підрозділам;

– виконавчі: звернення до прокурора для погодження клопотання щодо проведення спеціального слідчого експерименту; підготовка клопотання до слідчого судді про надання дозволу на проведення забезпечувальних НСРД; звернення до слідчого судді за погодженням з прокурором з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України [5], якщо заплановані забезпечувальні НСРД та сам спеціальний слідчий експеримент включатимуть таке втручання; повідомлення прокурора про прийняття рішення щодо проведення забезпечувальних НСРД; повідомлення прокурора про результати, отримані у процесі проведення спеціального слідчого експерименту та забезпечуючи НСРД; звернення за погодженням з прокурором до слідчого судді з клопотанням про постановлення ухвали про продовження забезпечувальних НСРД; вивчення змісту інформації, отриманої у разі застосування технічних засобів; збереження інформації, отриманої під час проведення спеціального слідчого експерименту щодо якої прокурор має намір

використати її під час судового розгляду як доказ (за дорученням);

– тактичні: участь у проведенні спеціального слідчого експерименту; оцінка тактики проведення спеціального слідчого експерименту у контексті вже наявної доказової інформації; визначення доказів, які передбачувано можна отримати в результаті проведення ССЕ; доведення прокуророві про наявність достатніх підстав для проведення забезпечувальних НСРД; надання додаткових відомостей, які дають підстави для продовження ССЕ; прийняття рішення про нанесення на предмети, які використовуються у процесі проведення спеціального слідчого експерименту спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами.

Що стосується оперативних підрозділів як суб'єктів спеціального слідчого експерименту, то ч. 6 ст. 246 КПК України встановлено, що проводити НСРД має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – «уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України». Положеннями вказаної норми передбачено і можливість залучення за рішенням слідчого чи прокурора до проведення НСРД й інших осіб [5]. Перелік, що наданий у КПК, з точки зору використання для визначення суб'єктів спеціального слідчого експерименту містить декілька спірних моментів: по-перше, він визначає не оперативні підрозділи, яким може бути доручено проведення спеціального слідчого експерименту, а правоохоронні органи, у складі яких є зазначені підрозділи; по-друге, уповноважені оперативні підрозділи, яким може бути доручено проведення ССЕ, є не у складі всіх зазначених у переліку правоохоронних органів. Тому визначення цієї категорії суб'єктів проведення спеціального слідчого експерименту та їх функції потребує аналізу також інших нормативних актів.

Конкретизація оперативних підрозділів міститься у ч. 1 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [11]. Аналіз цієї норми та функцій зазначених суб'єктів щодо можливості виконання доручення слідчого на проведення спеціального слідчого експерименту свідчить, що можливість проведення саме спеціального слідчого експерименту мають тільки оперативні підрозділи таких правоохоронних органів: СБУ, НПУ, ДБР, БЕБ, НАБУ. Співробітники оперативних підрозділів зазначених правоохоронних органів не мають права здійснювати НСРД у кримінальному провадженні з власної ініціативи або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора з цих питань, а можуть здійснити це лише за дорученням слідчого, який здійснює досудове розслідування кримінального провадження, при цьому співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Науковці звертають увагу на те, що оперативні підрозділи не мають права виходити за межі обсягу доручень слідчого, прокурора в разі виявлення обставин, які мають значення для кримінального провадження [12, с. 224–230]. Це аксіоматичне твердження суттєво порушується у кожному випадку, коли оперативні підрозділи, які фактично уповноважуються на проведення НСРД дорученням слідчого, практично не в змозі його виконати у рамках закону з певних причин.

Відповідно до ч. 6 ст. 246 КПК України НСРД має право проводити слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи. На нашу думку, така норма викладена нечітко та йде врозрід з іншими нормами КПК України, які стосуються процедури отримання дозволу на проведення НСРД, оскільки таке формулювання означає, що будь-хто зі співробітників визначених оперативних підрозділів може за дорученням провести НСРД. Науковці зазначають (і ми погоджуємося з їхньою думкою), що, викладаючи ч. 6 ст. 246 КПК України, законодавець не врахував, що йдеться не про просту слідчу дію (скажімо, допит, який може провести будь-хто зі співробітників оперативних підрозділів за дорученням слідчого в порядку п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України), а про спеціальний слідчий експеримент, дозвіл на проведення якого має винятковий характер і отримується у визначеному законодавством порядку з урахуванням специфіки його проведення. А тому, з огляду на складність проведення НСРД, а також можливість суттєвого обмеження конституційних прав людини під час їх проведення, слід більш конкретизовано визначити суб'єкта їх проведення у законодавстві [4, с. 332–333], оскільки така ситуація може викликати сумніви щодо допустимості доказів, отриманих під час проведення спеціального слідчого експерименту. Річ у тому, що жодний нормативний акт не висуває вимоги визначити конкретного суб'єкта проведення спеціального слідчого експерименту (не тільки КПК України [5], але й Інструкція «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» не містить положень про необхідність визначення конкретного виконавця для проведення НСРД [13]) і у результаті це призводить до того, що слідчі та прокурори надають доручення на проведення спеціального слідчого експерименту керівнику органу оперативного підрозділу, останній – працівникам оперативного підрозділу (зокрема, тим, чий матеріал оперативно-розшукової діяльності були використані як приводи та підстави для початку досудового розслідування), а вони, своєю чергою, можуть передати виконання цього доручення іншим оперативно-технічним підрозділам, зокрема у випадку, коли необхідно проведення забезпечуючи НСРД, пов'язаних з необхідністю застосування комплексу СТЗ або професійних навичок (наприклад, спостереження). Тобто у результаті у клопотанні вказаний слідчий, у дорученні – керівник органу, який визначає виконавця – оперативний підрозділ (оперативні підрозділи), керівник оперативного підрозділу визначає безпосереднього виконавця – оперативного працівника уповноваженого оперативного підрозділу, у завданні на проведення НСРД (наприклад, аудіоконтролю об'єкта спеціального слідчого експерименту) вказується керівник оперативно-технічного підрозділу (або підрозділу оперативного документування), який, своєю чергою, визначає оперативного працівника власного підрозділу (не є уповноваженою особою), який безпосередньо проводить забезпечувальну НСРД (наприклад, аудіоконтроль), але протокол не складає; проводить власне спеціальний слідчий експеримент – оперативний працівник уповноваженого оперативного підрозділу, який складає протокол як спеціального слідчого експерименту, так і забезпечувальної НСРД. Не говорячи про «громіздіксть» такої системи залучення до проведення спеціального слідчого експерименту оперативних підрозділів, виникає питання щодо її законності, оскільки виникає ситуація, за якої проводить НСРД один співробітник правоохоронного органу, а протокол про

її проведення складає інший. І до того ж, проведення НСРД особою, стосовно якої відсутні дані про те, що саме їй доручено проведення НСРД, призводить до недопустимості зібраних доказів, оскільки одним із критеріїв їх допустимості є збирання уповноваженим суб'єктом.

Оскільки доручення на проведення спеціального слідчого експерименту надається тому підрозділу, чий матеріал оперативно-розшукової діяльності були використані як приводи та підстави для початку досудового розслідування, а такі матеріали – це власне результати оперативної розробки конкретного оперативного працівника, то, на нашу думку, ще до підготовки подання (або постанови прокурора), керівник органу повинен визначити виконавця – конкретного оперативного працівника (про що повинні бути внесені відповідні зміни до підпункту 3.4.3 Інструкції) [13]. І відповідно, доручення на проведення спеціального слідчого експерименту повинно надаватися конкретному оперативному працівнику.

З урахуванням закону, що регламентує діяльність окремого правоохоронного органу, компетенції (яку визначено в зазначеному законі) та підслідності, кожний правоохоронний орган визначає оперативний підрозділ, який повинен виконувати окремі завдання щодо забезпечення НСРД. Тобто такі підрозділи виконують «допоміжні» функції (окремі ОРЗ, НСРД), проводячи такі заходи на підставі завдання, яке надає оперативний підрозділ, та ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника (заступника керівника) оперативного підрозділу, погодженого з прокурором. Наявна практика залучення уповноваженим оперативним підрозділом на підставі свого завдання (для проведення забезпечувальних НСРД) зазначених спеціалізованих оперативних підрозділів на підставі пункту 3.8. Інструкції [13] фактично створює ситуацію, яка прямо заборонена КПК України, оскільки уповноважені оперативні підрозділи практично доручають проведення НСРД іншим оперативним підрозділам, які формально не є суб'єктами ОРД. Практично така практика створює систему збирання доказів неналежними суб'єктами в процесі НСРД і має вплив у зв'язку з тим, що підзаконні нормативні акти: як ті, що відносять до оперативних підрозділи, які прямо не вказані у Законі як такі, та вільно трактують процедуру «передоручення» НСРД іншим суб'єктам. Зазначене зумовлює необхідність внесення певних змін у нормативну базу стосовно проведення НСРД взагалі (і відповідно для спеціального слідчого експерименту зокрема).

А.А. Коваль пропонує ч. 2 ст. 248 КПК України, яка містить вимоги до клопотання про дозвіл на проведення НСРД викласти пункт 10 у такій редакції (...у клопотанні зазначається): «відомості про особу (осіб) виконавця (прізвище, ім'я, по батькові, посада, оперативний підрозділ органу за відповідною територіальною юрисдикцією), а також відомості про осіб, які будуть залучатися до проведення такої НСРД» [4, с. 336]. Звісно, пропозиція слухна, але не вирішує всіх зазначених вище проблем.

Окрім цього, необхідно безпосередньо у ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [11] визначити назви оперативних підрозділів як суб'єктів ОРД таким чином, щоб вони співпадали з їх назвами, які у подальшому будуть вказуватися у клопотаннях, постановах ухвалах та будь-яких інших документах, які складаються у процесі проведення НСРД.

Оперативні підрозділи, які уповноважені проводити спеціальний слідчий експеримент, виконують такі функції: організаційні (зокрема, надання завдання для проведення забезпечувальних НСРД спеціалізованим опера-

тивним підрозділам); виконавчі (виконання доручення слідчого, вказівок щодо проведення спеціального слідчого експерименту); тактичні (безпосереднє проведення спеціального слідчого експерименту). Спеціалізовані оперативні підрозділи виконують такі функції: виконавчі (виконання завдання уповноваженого оперативного підрозділу щодо проведення забезпечувальних НСРД); тактичні (визначення тактики, методів застосування СТЗ у процесі безпосереднього проведення спеціального слідчого експерименту).

Наступна категорія суб'єктів спеціального слідчого експерименту – залучені особи, яких ми розглядаємо як три категорії: конфіденти; особи, які звернулися до правоохоронного органу із заявою про неправомірні дії стосовно них; особи, які беруть участь у спеціальному слідчому експерименті безпосередньо, випробовуючи дійсні наміри об'єкта спеціального слідчого експерименту (умовний термін «випробувачі»).

Використання такої категорія, як конфіденти, формально зумовлюється положенням ст. 275 (Використання конфіденційного співробітництва), відповідно до якої: «Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій...» [5], але оперативні підрозділи заздалегідь створюють конфіденційну мережу, не маючи на меті саме використання конфіденційних співробітників для забезпечення проведення НСРД. Тобто оперативний працівник, здійснюючи забезпечення конкретної НСРД, вибирає необхідний «інструментарій», враховує можливі способи використання негласного співробітника під час проведення НСРД та відповідно забезпечує умови такого використання, надаючи отриману інформацію слідчому [14, с. 172–174]. Що стосується використання конфідента в якості особи, яка безпосередньо випробовує дійсні наміри об'єкта спеціального слідчого експерименту, то у випадку, коли пропозиція про вчинення неправомірних дій буде виходити від конфідента, це однозначно буде розцінено як провокація. І навіть якщо не повідомляти прокурора та суд про належність такої особи до конфідентів (зараз або у минулому) або навіть встановлення з ним тимчасового оперативного контакту, то це може призвести до звинувачень у провокації. Тому конфіденти виконують такі функції: постачання інформації, необхідної для забезпечення конкретного спеціального слідчого експерименту (зокрема, визначення особи, яку можна використати як «випробувача»); уведення конфідента у розробку групи осіб (які готують або іншим чином беруть участь, наприклад, не усвідомлюючи протиправності своїх дій), або «підведення» до «жертви» з метою схилення таких осіб до звернення у правоохоронні органи та виконання ролі «випробувача»; розміщення СТЗ для проведення аудіо, відеоконтролю (особи або місця).

«Випробувач» як категорія осіб, що беруть участь у спеціальному слідчому експерименті, практично теж належить до його суб'єктів, оскільки залучається до його проведення, будучи обізнаним, що бере участь не у вчиненні злочину, а саме у створенні штучної обстановки для перевірки намірів особи – об'єкта спеціаль-

ного слідчого експерименту щодо вчинення злочинних дій. Ми свідомо не використовуємо для визначення таких осіб терміни «заявник» (оскільки він може і не звертатися із заявою), «викривач» (оскільки цей термін визначає осіб, які повідомляють про вчинення корупційного злочину, а спеціальний слідчий експеримент може проводитися не тільки у процесі досудового розслідування таких злочинів), «потерпілий» (оскільки, наприклад, у корупційних злочинах та низці інших, під час розслідування яких проводиться спеціальний слідчий експеримент, потерпілі відсутні). Таке «вузьке» функціональне призначення такої категорії осіб у процесі спеціального слідчого експерименту та відсутність термінологічного визначення зумовлюють необхідність формулювання відповідного терміна. На нашу думку, «випробувач» як категорія осіб, що беруть участь у спеціальному слідчому експерименті, особа, залучена до його проведення в якості удаваного суб'єкта злочину, будучи обізнаним, що бере участь не у вчиненні злочину, а у створенні штучної обстановки для перевірки намірів особи – об'єкта спеціального слідчого експерименту щодо вчинення злочинних дій.

Висновки. До суб'єктів спеціального слідчого експерименту належать безпосередні та опосередковані суб'єкти.

До безпосередніх суб'єктів спеціального слідчого експерименту належать: прокурор, функції якого під час проведення спеціального слідчого експерименту значно ширші, ніж функції проведення інших НСРД у досудовому розслідуванні (дозвільні, розпорядчі, організаційні, контрольні, виконавчі та тактичні); слідчий, компетенція якого стосовно проведення спеціального слідчого експерименту значно вужча, ніж під час проведення інших НСРД у досудовому розслідуванні (але з огляду на необхідність також проведення забезпечувальних НСРД він має низку процесуальних повноважень, під час реалізації яких виконує такі функції: розпорядчі, організаційні, виконавчі, тактичні); оперативні підрозділи, які уповноважені проводити спеціальний слідчий експеримент, виконують такі функції: організаційні (зокрема, надання завдання для проведення забезпечувальних НСРД спеціалізованим оперативним підрозділам); виконавчі (виконання доручення слідчого, вказівок щодо проведення спеціального слідчого експерименту); тактичні (безпосереднє проведення спеціального слідчого експерименту); спеціалізовані оперативні підрозділи виконують такі функції: виконавчі (виконання завдання уповноваженого оперативного підрозділу щодо проведення забезпечувальних НСРД); тактичні (визначення тактики, методів застосування СТЗ у процесі проведення спеціального слідчого експерименту, безпосереднє проведення спеціального слідчого експерименту).

До опосередкованих суб'єктів спеціального слідчого експерименту належать залучені особи, які за функціями під час проведення спеціального слідчого експерименту розподіляються на такі категорії: конфіденти; особи, які звернулися до правоохоронного органу із заявою про неправомірні дії стосовно них; особи, які беруть участь у спеціальному слідчому експерименті, безпосередньо випробовуючи дійсні наміри об'єкта спеціального слідчого експерименту («випробувачі»).

Список використаних джерел

1. Комашко В. В. Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 226 с.
2. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному судочинстві України : монографія. Київ : Дакор, 2015. 439 с.

3. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків : Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.
4. Коваль А. А. Теоретико-правові та праксеологічні засади забезпечення прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2020. 498 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Голос України*. 2012. № 90–91.
6. Мичко М. І. Проблеми функцій і організаційного устрою прокуратури України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2002. 38 с.
7. Бабкова В. Проблеми здійснення прокурором наглядових повноважень у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 71–73.
8. Бурбіка М. М. Координаційна діяльність органів прокуратури в сфері протидії злочинності: організаційно-правові засади : монографія. Суми : Сум. держ. ун-т, 2011. 305 с.
9. Балита Р. І. Співвідношення повноважень прокурора при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій з повноваженнями при проведенні слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3. Т. 2. С. 144–151. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3-2.38>.
10. Геселев О. В. Процесуальний статус та повноваження прокурора за новим кримінальним процесуальним кодексом України. *Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України* : збірник матеріалів міжвузівської наукової конференції (Київ, 26 квітня 2013 р.). Київ : Алерта, 2013. С. 44–46.
11. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
12. Терещук С. С. Учасники проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2016. № 4. С. 224–230.
13. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації ДПС України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0114900-12/conv/only/paraz7>.
14. Родигін А. С. Особливості оформлення доручень на проведення НСРД за умови залучення спеціалізованих оперативних підрозділів. *Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності та використання спеціальної техніки* : матеріали круглого столу (Дніпро, 6 грудня 2018 р.). Дніпро : Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 172–174.

References

1. Komashko, V. V. (2016). Pravovi ta orhanizatsiyni osnovy kontroliu za vchynenniam zlochynu [Legal and organizational foundations of control over the commission of a crime]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
2. Tahiiiev, S. R. (2015). Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [Covert investigative (search) actions in the criminal justice system of Ukraine]: Monohrafiia. Kyiv: Dakor [in Ukrainian].
3. Pohoretskyi, M. A. (2007). Funktsionalne pryznachennia operatyvno-rozshukovoi diialnosti u kryminalnomu protsesi [Functional purpose of operational and search activities in the criminal process]: Monohrafiia. Kharkiv: Arsis LTD [in Ukrainian].
4. Koval, A. A. (2020). Teoretyko-pravovi ta prakseolohichni zasady zabezpechennia prav liudyny pry provedenni nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii [Theoretical, legal and praxeological principles of ensuring human rights when conducting covert investigative (search) actions]. *Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnya 2012 r. № 4651-VI. (2012). *Holos Ukrainy*, 90–91 [in Ukrainian].
6. Mychko, M. I. (2002). Problemy funktsii i orhanizatsiinoho ustroiu prokuratury Ukrainy [Problems of functions and organizational structure of the prosecutor's office of Ukraine]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
7. Babkova, V. (2012). Problemy zdiisnennia prokurorom nahliadovykh povnovazhen u formi protsesualnoho kerivnytstva pid chas provedennia dosudovoho rozsliduvannia [Problems of the prosecutor's exercise of supervisory powers in the form of procedural guidance during the conduct of a pre-trial investigation]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*, 3, 71–73 [in Ukrainian].
8. Burbyka, M. M. (2011). Koordynatsiina diialnist orhaniv prokuratury v sferi protydii zlochynnosti: orhanizatsiino-pravovi zasady [Coordination activities of prosecutor's offices in the field of combating crime: organizational and legal principles]: Monohrafiia. Sumy: Sum. derzh. un-t [in Ukrainian].
15. Balyta, R. I. (2020). Spivvidnoshennia povnovazhen prokurora pry provedenni nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii z povnovazhenniamy pry provedenni slidchykh (rozshukovykh) dii [Correlation of the prosecutor's powers when conducting covert investigative (search) actions with the powers when conducting investigative (search) actions]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, 3(2), 144–151. <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3-2.38> [in Ukrainian].
9. Heselev, O. V. (2013). Protseualnyi status ta povnovazhennia prokurora za novym kryminalnym protsesualnym kodeksom Ukrainy [Procedural status and powers of the prosecutor under the new Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Aktualni pytannia kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva Ukrainy*: zb. materialiv mizhvuz. nauk. konf. (pp. 44–46). Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
10. Pro operatyvno-rozshukovu diialnist [On operational and investigative activities]: Zakon Ukrainy vid 18 liut. 1992 r. № 2135-XII. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 22, 303 [in Ukrainian].
11. Tereshchuk, S. S. (2016). Uchasnyky provedennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii u kryminalnomu provadzhenni [Participants in secret investigative (search) actions in criminal proceedings]. *Pravo i suspilstvo*, 4, 224–230 [in Ukrainian].
12. Instruktziia pro orhanizatsiiu provedennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii ta vykorystannia yikh rezul'tativ u kryminalnomu provadzhenni [Instructions on the organization of secret investigative (search) actions and the use of their results in criminal proceedings]: Nakaz Heneralnoi prokuratury Ukrainy, MVS Ukrainy, SB Ukrainy, Ministerstva finansiv Ukrainy,

Administratsii DPS Ukrainy, Ministerstva yustytysii Ukrainy vid 16 lystop. 2012 r. № 114/1042/516/1199/936/1681/51. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0114900-12/conv/only/paraz7> [in Ukrainian].

13. Rodyhin, A. S. (2018). Osoblyvosti oformlennia doruchen na provedennia NSRD za umovy zaluchennia spetsializovanykh operatyvnykh pidrozdiliv [Peculiarities of drawing up instructions for conducting NSRD under the condition of involving specialized operational units]. *Aktualni problemy operatyvno-rozshukovoi diialnosti ta vykorystannia spetsialnoi tekhniky: materialy kruhloho stolu* (pp. 172–174). Dnipro: Dnibr. derzh. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].

Tymoshko Pavlo,

Researcher

(Scientific Research Institute of Public Law, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4207-4095>

SUBJECTS OF SPECIAL INVESTIGATIVE EXPERIMENTS

The article identifies the subjects of special investigative experiments, which include direct and indirect subjects.

It is noted that the direct subjects of a special investigative experiment include: the prosecutor, whose functions during a special investigative experiment are significantly broader than those of other pre-trial investigative measures (permissive, administrative, organizational, control, executive and tactical); the investigator, whose competence in conducting a special investigative experiment is significantly narrower than during other investigative actions in a pre-trial investigation (but taking into account the need to also conduct preventive investigative actions, he has a number of procedural powers during the implementation of which he performs the following functions: administrative, organizational, executive, tactical); operational units authorized to conduct special investigative experiments perform the following functions: organizational (in particular, assigning tasks for conducting preventive investigative actions to specialized operational units); executive (carrying out the investigator's instructions and directions for conducting a special investigative experiment); tactical (direct conduct of special investigative experiments); specialized operational units perform the following functions: executive (execution of tasks assigned by the authorized operational unit regarding the conduct of preventive investigative experiments); tactical (direct conduct of a special investigative experiment); specialized operational units perform the following functions: executive (performance of the tasks of the authorized operational unit regarding the conduct of investigative measures); tactical (determining tactics, methods of using STZ in the process of conducting a special investigative experiment, direct conduct of a special investigative experiment). Indirect subjects of a special investigative experiment include involved persons who, according to their functions during the conduct of a special investigative experiment, are divided into the following categories: confidants; persons who have applied to a law enforcement agency with a statement about unlawful actions against them; persons who participate in a special investigative experiment by directly testing the actual intentions of the subject of the special investigative experiment.

Key words: special investigative experiment, subjects of the experiment, direct, indirect, powers.

Надіслано до редколегії 24.11.2025
Рекомендовано до публікації 19.12.2025
Опубліковано 29.12.2025